

Karşılaştırmalı Perspektifle Osmanlı Askeri ve Deniz Gücü: İnebahtı Öncesi ve Sonrası

Ottoman Military and Naval Power in Comparative Perspective: Before and After Lepanto

Gábor Ágoston*

*Prof. Dr., Georgetown University, Washington, ABD

ORCID: G.A. 0000-0002-2431-7892

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Gábor Ágoston,
Georgetown University, Washington, ABD
E-posta/E-mail: agostong@georgetown.edu

Başvuru/Submitted: 22.02.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested:
28.02.2022

Son Revizyon/Last Revision Received:
28.02.2022

Kabul/Accepted: 01.03.2022

Atıf/Citation:

Agoston, Gabor. "Karşılaştırmalı Perspektifle Osmanlı Askeri ve Deniz Gücü: İnebahtı Öncesi ve Sonrası." *Tarih Dergisi - Turkish Journal of History*, 76 (2022): 1-19.
<https://doi.org/10.26650/iutd.202201>

Öz

Osmanlı İmparatorluğu, geniş beşeri ve iktisadi kaynakları, askeri gücü ve deniz gücü sayesinde bir süper güçtü. Bu güce ancak İspanya, Venedik ve onların müttefiklerinin birleşik kuvvetleri meydan okuyabilirdi. 1571 yılındaki İnebahtı Deniz Savaşı bunun bir örneğiydi. Bu savaşta Osmanlı donanmasının yok edilmesinin ardından, geniş kaynaklar ve bu kaynakların verimli bir biçimde yönetilmesi Osmanlılar'ın donanmalarını yeniden inşa etmesini sağladı. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1574 yılında Tunus'ta İspanyol güçlerine karşı aldığı galibiyet, Osmanlı deniz gücünün dirilişini göstermekteydi. 1580 yılındaki barıştan sonra deniz güçlerini etkileyen finansal krizlerden etkilenen taraflar, dikkatlerini diğer siyasi meselelere çevirdi.

Anahtar sözcükler: Kıbrıs'ın Fethi, İnebahtı Deniz Savaşı, Osmanlı Askeri Gücü, Erken Modern Avrupa Askeri Tarihi, Karşılaştırmalı Askeri Tarih

ABSTRACT

The Ottoman Empire was a superpower due to its vast human and economic resources and military and naval power. Only the joint military and naval might of Spain, Venice, and their allies could successfully challenge the Ottomans. This was the case at the Battle of Lepanto in 1571. Following the destruction of the Ottoman fleet at the battle, the abundance of Ottoman resources and efficient resource management enabled the Ottomans to rebuild their navy. The Ottoman victory against the Spanish forces in 1574 in Tunis demonstrated the Ottoman naval resurgence in the Mediterranean. After the peace of 1580, the parties which suffered from the financial difficulties that affected their naval power, turned their attention towards other political matters.

Keywords: The Conquest of Cyprus, The Battle of Lepanto, Ottoman Military and Naval Power, Military History of Early Modern Europe, Comparative Military History

Extended Abstract

A generation before Lepanto, the Ottoman Empire was a superpower due to its vast human and economic resources and military and naval power. In the first decade of Sultan Süleyman's reign, the empire's revenues are estimated at almost 11.5 million gold ducats. However, in the last years of his reign, revenues of the central treasury decreased to 3 million gold ducats, as opposed to 4.8 ducats in 1527-28, and the treasury had 110,000 and 370,000 ducats deficits in 1565-66 and 1566-67. Still, revenues increased to 3.8 million ducats next year, and the treasury closed the fiscal year with a positive balance. It was not until 1592 that the treasury faced recurring deficits.

The vast empire of the Habsburgs possessed human and economic resources comparable to those of the Ottomans. However, unlike the padishah's territorially contiguous "well-protected domains," the Spanish Habsburgs had a discontinuous empire with territories loosely arranged and scattered all over Europe and overseas. Charles V's combined revenue from Castile, the Kingdom of Naples, and the Low Countries' core provinces amounted to about 4.8 million Spanish ducats in 1540. However, Castile alone collected 10 million ducats by the end of the century. Ferdinand I, Charles' brother and the Ottomans' main rival in central Europe collected about 1.9 million Venetian ducats annually. The revenues of the Republic of Venice, the Ottomans' maritime rival in the eastern Mediterranean, were equally modest: about 2 million ducats before 1570.

The padishah had a professional army of 125,00-130,00 men at his disposal, which reached 160,000-170,000 men with the auxiliary raiders (*akıncı*) and the infantry peasant militia (*azab*). The professional army consisted of 70,000-80,000 provincial cavalrymen remunerated by military fiefs (*timar*). The number of the salaried standing troops of the Porte (*kapukulu*) fluctuated between 15,000 and 19,000 soldiers before Lepanto. Süleyman routinely mobilized 60,000 to 70,000 troops for his campaigns.

Initially, neither Charles V nor Ferdinand had a standing field army. Both had to raise armies anew for each new campaign and negotiate with the Estates of their respective kingdoms to get the troops and funds necessary to pay them. However, when not fighting against his Valois rival in Italy, Charles V could assemble an army comparable in size to that of Süleyman's. In 1532, contemporary estimates put the combined military force of the Habsburg brothers at 160,000 to 220,000 men. No wonder, Neither Charles nor Süleyman risked an open battle. The Venetians had a modest standing force, 6,750 men in about 1550 and 9,279 men by 1582, but in wartime, such as the war years of 1570-73, the Republic was capable of maintaining an average of 33,400 soldiers.

The Ottomans' naval superiority rested not on the quality of their ships but the empire's ample natural and human resources and efficient organization. In Istanbul, the main Ottoman Arsenal (*Tersane-i Amire*) had 160 docks by 1515. Between 1527 and 1531, it built 61 ships and repaired 146 vessels. The Venetian *bailo* in Istanbul reported in 1558 that the Ottomans could build and outfit 130 ships without difficulty, although he considered them of inferior quality, made with green timber. Four years later, the secretary of the *bailo* claimed that the Ottomans could deploy 170 galleys "for long voyages" and some 200 "for short ones," plus those that the corsairs owned.

Charles V's Mediterranean fleet was under the able leadership of Andrea Doria, the Genoese maritime condottiere. The fleet consisted of Doria's galleys, galley squadrons from Spain, Sicily, Naples, and other hired galleys from Italy. For major naval campaigns, the emperor could mobilize several hundreds of vessels and tens of thousands of troops. For his Tunis campaign in 1535, he mobilized over 400 vessels and 50,000 men. The Venetians also had a strong navy. In the mid-sixteenth century, in the Venetian Arsenal, 120-130 light galleys (*galie sotili*), 6-12 large galleys (*galie grosse*), and 12-21 flagships (*galee bastarde*) were built or under construction. The Arsenal had 100 light galleys, four to ten great galleys, eight biremes, and 16 light dispatch and scouting vessels. Of these vessels, 25 galleys were held in basins, armed and equipped, ready to be dispatched at short notice. The rest of the fleet was kept on land, complete in hull and superstructure, and could be launched after caulked.

As can be seen, only the joint military and naval might of Spain, Venice, and their allies could successfully challenge the Ottomans. This was the case at the Battle of Lepanto in 1571. Still, the numbers of vessels recorded in various contemporary sources (202 to 219 galleys and six galleasses on the Christian side instead of 205 galleys and 35 to 68 *galiots* on the Ottoman side) are misleading. They exclude the smaller transport ships in both navies and the *galiots* and frigates in the Christian fleet. The Holy League slightly outnumbered the Ottomans in terms of combatants and auxiliaries: 62,100 men to 57,700 men. More importantly, the league had a substantial advantage in firepower: 1,334 to 741 guns. Ottoman accounts also underlined that their fleet suffered from a shortage of manpower. Many died during the 1571 campaign, and the soldiers aboard the coastal begs' ships had already returned home for the winter.

Following the destruction of the Ottoman fleet at the battle, the abundance of Ottoman resources and efficient resource management enabled the Ottomans to rebuild their navy. The strength of the rebuilt Ottoman navy was estimated at between 180 and 230 ships in 1572. The resurgence of the Ottoman navy forced the Venetians to conclude a separate treaty with the padishah in 1573. Although in 1573 the Spanish conquered Tunis, in 1574 a large Ottoman fleet of some 240 galleys, 16 galleasses, three galleons, and other ships under Kılıç

Ali Pasha's command conquered La Goletta (Halk al-Wadi), which the Spanish had held since 1535, and retook Tunis. The victory—off the coast of Spanish Habsburg, Sicily at such a great distance from Istanbul, the logistical center of Ottoman operations—demonstrated Ottoman naval resurgence and restored Ottoman military prestige. However, these wars exhausted the belligerents who concluded a treaty in 1580 to attend to more pressing concerns in the Netherlands and Persia. Spain, Venice, and the Ottomans all faced significant financial difficulties, negatively affecting their naval power.

Kaynaklar ve Askeri Güç

İnebahtı'dan bir nesil öncesinde Osmanlı İmparatorluğu zamanının süper gücüydü. Bu durum İmparatorluk'un jeopolitik konumu, Balkanlar, Anadolu, Arabistan ve Kuzey Afrika'daki geniş beşeri ve iktisadi kaynaklar üzerindeki kontrolü ve bu kaynakları Osmanlı hanedanı ve devletine hizmet için kanalize etmeye muktedir bir merkez ve taşra teşkilatının varlığından kaynaklanmaktaydı. Kanuni Sultan Süleyman'ın toprakları hükümdarlığının son yıllarında 2,5 milyon kilometrekareye varmıştı. 16. yüzyılın başlarında 12-13 milyon olan nüfus, yüzyılın sonlarında 20-25 milyona çıkmıştı. 1527-1528 yılı *Hazîne-i Âmire* (Dış hazine; devlet hazinesi) bilançosunda takriben 9,4 milyon düka altınlık bir gelir kaydedilmişti. Bu gelirin 5 milyonu hazineye gelen nakit iken, 3,6 milyonu tumar yoluyla ve ilave 1 milyonu ise yönetilen vakıflardan elde edilen gelirlerdi. Buna bir de söz konusu yıllarda imparatorluğun gelirlerini 11,4 milyon dükaya çıkararak yaklaşık 2 milyon dükalık *Ceyb-i Hümayûn* (Enderun hazinesi; iç hazine; hazine-i hâssa) geliri eklenmelidir. Padişahın emrine amade 125-130 bin kişilik bir profesyonel ordu vardı. Bu askeri gücün 70-80 binini tumarlı sipahiler ve onların *cebelüleri*, 15 binini ise kapıkulları oluşturmaktaydı. Buna ilaveten imparatorluğun toplamda 292 adet olan müstahkem mevkiilerinde (kale ve palanka) hizmette olan 42 bin garnizon askeri vardı. 35-40 bin yarı-profesyonel askerle (akıncı ve azab) birlikte padişahın askeri potansiyeli 160-170 bin neferdi. Süleyman, bu potansiyel içerisinde 60-80 bin kişilik ordularını seferlerinde rutin olarak mobilize etmişti¹.

İnsan kaynağına ek olarak Osmanlılar, barut ve ateşli silahların varlığının yükselen silahlanma yarışında esas olduğu bir çağda bunların üretimi için en stratejik hammaddeler olan güherçile, kükürt, bakır ve demir cevherinde muazzam bir kaynağa malikti. Bu kaynakların varlığının yanı sıra Osmanlılar, halihazırda imparatorlukları boyunca tophaneler ve baruthaneler kurmuşlar ve bu şekilde silah ile mühimmat üretiminde kendilerine yeter hale gelmişlerdi². Neticesinde Osmanlılar, Doğu-Orta Avrupa, Akdeniz ve Orta Doğu'daki

- 1 Burada kullanılan materyal detaylı bir biçimde şurada incelenmiştir (Gábor Ágoston, *The Last Muslim Conquest: The Ottoman Empire and Its Wars in Europe*, Princeton, NJ 2021, 8-9, 13. bölümler). İmparatorluk'un gelirleri, giderleri ve askeri kapasitesiyle alakalı verilerimiz çoğunlukla *Hazîne-i Âmire*'nin muhasebe defterlerinden gelmektedir. Yukarıdaki veri İmparatorluk'un timar gelirlerini de ihtiva etmesi sebebiyle biricik örnek olan 1527-1528 *bütçesine* dayanmaktadır bkz. Ömer Lütfi Barkan, "H 933 934 (M 1527-1528) Mali Yılına ait Bir Bütçe Örneği", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* XV/1-4 (1953-1954), 251-329. Bu kaynakların bir serisi için bkz. *Osmanlı Maliyesi Kurumları ve Bütçeleri*, haz. Mehmet Genç - Erol Özvar, I-II, İstanbul 2006. İmparatorluk'un gelir ve giderlerinin tetkiki için bkz. Baki Çakır, "Geleneksel Dönem (Tanzimat Öncesi) Osmanlı Bütçe Gelirleri", *Osmanlı Maliyesi, Osmanlı Maliyesi Kurumları ve Bütçeleri*, haz. Mehmet Genç - Erol Özvar, İstanbul 2006, c. I, 167-95 ve Erol Özvar, "Osmanlı Devletinin Bütçe Harcamaları (1509-1788)", *Osmanlı Maliyesi Kurumları ve Bütçeleri*, haz. Mehmet Genç - Erol Özvar, İstanbul 2006, c. I, 197-238. Osmanlı ordusunun büyüklüğüne dair muhtelif tahminler için bkz. Gyula Káldy-Nagy, "The First Centuries of the Ottoman Military Organization", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 31 (1977), 147-162; Rhoads Murphey, *Ottoman Warfare, 1500-1700*, New Brunswick, NJ. 1999.
- 2 Gábor Ágoston, *Guns for the Sultan: Military Power and the Weapons Industry in the Ottoman Empire*, Cambridge 2005, 96-189 (Türkçesi, *Barut, Top ve Tüfek: Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Gücü ve Silah*

rakiplerinden ateşli silahlar bakımından daha üstünlerdi. Ne Habsburglar ne de Venedikliler Osmanlılar'ın askeri gücüne denk değildi.

Habsburgların geniş imparatorluğu Osmanlılarla mukayese edilebilir düzeyde beşeri ve iktisadi kaynaklara sahipti. Ancak padişahın bölgesel olarak bütün olan *memâlik-i mahrûsesinin* aksine İspanyol Habsburgları'nın imparatorluğu, birbirlerine gevşekçe bağlı bir biçimde Avrupa'daki ve okyanus ötesindeki dağınık bölgelerden oluşmaktaydı. Habsburglar'ın dış politikaya dair muhtelif yükümlülüklerinin varlığı sebebiyle mevcut kaynakların sadece bir kısmı Osmanlılar'a karşı kullanılabilmekteydi. İmparator V. Karl (hükümdarlık 1519-1556) için Fransa ile Avrupa hakimiyeti üzerine olan mücadele, Kutsal Roma İmparatorluğu'ndaki Protestan prenslerle olan savaşlar ve Osmanlılar ile Akdeniz'deki çatışmalar ana stratejik önceliklerdi. Bu durum V. Karl'ın dini politikalarının ve evrensel monarşi iddialarının boşa düşüşünün bir işareti olan 1555 yılındaki Augsburg Barışı'nı müteakiben 16. yüzyılın ikinci yarısında değışti. Katolik Habsburglar ve Kutsal Roma İmparatorluğu'nun Protestan prensleri arasında verilen karşılıklı tavizler ve V. Karl'ın 1556 yılında tahttan feragatinin ardından "Türk sorunu" temel mesele haline geldi. Abisinin halefi olarak imparatorluk tahtına oturan Macaristan, Hırvatistan ve Bohemya Kralı I. Ferdinand'ın (hükümdarlık 1526-1564) birincil siyasi problemi buydu. Sırasıyla İmparator I. Ferdinand ve V. Karl'ın oğlu II. Felipe'nin (hükümdarlık 1556-1598) öncülüğünde Habsburg İmparatorluğu'nun Orta Avrupa İmparatorluğu ve İspanyol İmparatorluğu olarak bölünmesi Osmanlılar'a karşı olan mücadeleye yöneltilebilecek kaynakların daha da bölünmesine sebep oldu. Osmanlılar'ın varlığı II. Felipe'nin birçok siyasi meselesinden sadece biriydi.

16. yüzyılın ortalarında V. Karl'ın en zengin üç toprağının (Kastilya, Napoli Krallığı ve Alçak Ülkelerin çekirdek bölgeleri olan Flaman, Hollanda ve Brabant) nüfusu 10 milyon civarındaydı. Habsburg Monarşisi'nin I. Ferdinand tarafından yönetilen Orta Avrupa'daki nüfusu ise 1550 yılında tahminen 6,5 milyondur. V. Karl Kastilya, Napoli Krallığı ve Alçak Ülkeler'in çekirdek bölgelerinden 1520 yılında 2,8 milyon İspanyol dükası, 1540 yılında ise 4,8 milyon İspanyol dükası gelir elde etmişti. Ancak yüzyılın sonunda Kastilya'dan elde edilen gelirler 10 milyon İspanyol dükasına çıktı. Orta Avrupa'da Osmanlılar'ın baş düşmanı olan Ferdinand ise 1558 yılından sonra dahi sınırlı kaynaklara sahipti. Ferdinand'ın rutin geliri 1,7-1,9 milyon Venedik dükasıydı (2,15-2,5 milyon Ren Filorini). Dahası, Habsburglar hammadde ve beşeri kaynaklar noktasında Osmanlılar'ın sahip olduğu düzeyde bir kendine yeterliliği tecrübe etmemişlerdi³.

Sanayisi, çev. Tanju Akad, İstanbul 2006); Gábor Ágoston, "Firearms and Military Adaptation: The Ottomans and the European Military Revolution, 1450-1800", *Journal of World History*, 25 (2014), 99-108 (Türkçesi, "Ateşli Silahlar ve Askeri Uyarılma: Osmanlılar ve Askeri Devrim", *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Çalışmaları*, çev. ve yay. haz. Kahraman Şakul, İstanbul 2017, s. 45-84).

3 Gábor Ágoston, "Ottoman and Habsburg Military Affairs in the Age of Süleyman the Magnificent", *The Battle for Central Europe: The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrinyi (1566)*, ed. Pál Fodor, Leiden 2019, 288-289.

Başlangıçta ne V. Karl'ın ne de Ferdinand'ın daimi orduları vardı. Her ikisi de her yeni seferde yeni bir ordu oluşturmalydı. Bu amaca binaen asker toplamak ve askerlere ödeme yapmak için gerekli fonu bulabilmek maksadıyla saygın krallıklarındaki yerel elitlerle müzakere etmek zorundaydılar. Yine de V. Karl, İtalya'daki rakibi Valois'lar ile çatışma halinde değil iken Süleyman'ın ordusuna yakın genişlikte bir ordu toparlayabiliyordu. 1532 yılı buna bir örnekti. Bu yılda yerel elitler 38 bin piyade, 6 bin ağır süvari ve 6 bin hafif süvarinin seferber edilmesi için oy kullandı. Bohemya ordularıyla birlikte yerel elitlerin seferber ettiği ordu 55 bin civarında bir mevcuda kavuştu. Bu sırada V. Karl'ın emri altında 42 bin kişilik bir ordu vardı. Kral Ferdinand ise 42 bin piyade, 6 bin ağır süvari, 2 bin hafif süvari ve son olarak Tuna filosu için 10 bin adam toplamıştı. Bu rakamlara göre Habsburg askeri gücü takriben 157 bin kişiydi, yine de Habsburglar'ın askeri ve geri hizmet kıtalarındaki beşeri gücünün 16 Ağustos tarihinde yapılmış resmi sayımı ordu mevcudunu 222.820 olarak gösteriyordu⁴.

Süregiden modernleşme çabaları ile İtalyan Savaşları'nda silah ve taktik kullanımının deneyselliği, özelde İspanyol piyadeleri genelde V. Karl'ın ordusunun Müslüman rakibiyle aşık atabilmesini sağladı. İspanyol piyadesi arasındaki arkebüzçülerin oranı 1500 yılında %25'ti. Sırasıyla, 1522 yılında Bicocca'da, 1525 yılında Pavia'da İspanyol piyadeleri ateş gücünden faydalandılar ve meşhur İsviçre piyadesini her iki muharebede, Fransız süvarisini ise Pavia'da bozguna uğrattılar. Bu İspanyol piyadesinin 1522 ve 1525 yıllarında istikrarlı bir ateş gücü oluşturmasını sağlayan manevra olan kontra-marşın bilinen en erken örneklerindedir. 1536 yılında Cenova Emirnamesi İspanyol piyadesini mızraklı askerler ve arkebüzçülerden müteşekkil her biri yaklaşık 3.000 kişilik üç daimi *tercio* şeklinde organize etti. Avrupa'nın en girift taktiksel ve yönetsel oluşumlarından biri olan *tercio* kısa zamanda Avrupa'nın ilk daimi askeri gücü oldu. *Tercio* İmparatorluk'un hücum kıtası olarak meşhurdu ve İmparatorluk'un sefer ordularının %20'sini oluşturmaktaydı. Topçu sınıfının reformu İspanyol ateş gücünü daha da artırdı ve yüzyılın ortasında, 1522 yılında çıkan bir emirle kalibresi standardize edilmeye çalışılmış toplara sahip uzmanlaşmış topçu birliklerine evrildi⁵.

V. Karl'ın Akdeniz donanması 1528 yılında I. François ile sözleşmesi bittikten sonra İmparator'un hizmetine giren Cenovalı *condottiere* Andrea Doria'nın yetkin liderliği altındaydı. Donanma, Doria'nın kadırgaları, İspanya, Sicilya ve Napoli'nin kadırga filoları (V. Karl'ın Aragon Krallığı'ndan mirası) ve İtalya'dan temin edilen kadırgalardan müteşekkilidi. Çağdaşları İmparator'un 1541 sonbaharında Cezayir'e yönelik deniz seferinin 4 milyon altına mal olduğunu tahmin ediyordu. Yine de donanmanın on yedi kadırgası ve yüz otuz gemisi bir kış fırtınasında yok olmuştu⁶. Osmanlılar'a karşı Akdeniz'in savunulması noktasındaki maddi yük sadece V. Karl'ın değil, aynı zamanda II. Felipe'nin de temel sorunlarından biriydi.

4 Ágoston, "Ottoman and Habsburg Military Affairs", 300.

5 Fernando González de León, "Spanish Military Power and the Military Revolution", *Early Modern Military History, 1450–1815*, ed. Geoff Mortimer, Basingstoke 2004, 28, 30-32.

6 Jan Glete, *Warfare at Sea, 1500–1650*, Routledge, London 2000, 99; Ernest Charrière, *Négociations de la France dans le Levant*, c. I, Paris 1848, 523.

Osmanlılar'a karşı düzenlenen 1571 deniz seferinde Kastilya görece düşük bir meblağ olan 793 bin düka öderken, II. Felipe'nin yönetimi altındaki İtalya bölgeleri ve müttelikleri de bu sefere maddi katkı sağlamışlardı. Bununla birlikte, ertesini yıl düzenlenen sefer, herhangi bir kazanım elde edilmemiş olmasına rağmen 1,4 milyon dükaya mal olmuştu. 1573 yılında Venedik Cumhuriyeti'nin müstakil olarak Bâb-ı Âlî ile barış yapmasının ardından, Akdeniz'in müdafaasının maddi yükü ki bu yük Kastilya'ya 1,1 milyon dükaya mal olmuştu, II. Felipe'nin tebaasının omuzlarına bindi. 1571-1577 yılları arasında Kastilya, Akdeniz donanması için 7 milyon dükadan fazla bir meblağ ve Hollanda için 11,7 milyon düka ödeme yapmıştı. Bir önceki yılda hazırlanan bir rapora göre Kastilya tacının yıllık geliri 6 milyon dükadan daha az iken hazine 73 milyon düka borçlu haldeydi. Bu raporda ayrıca “*Osmanlı ve Protestan düşmanlarımızla mücadele etmek ve onları mağlup etmek için güçlü tutulması gereken kara ve deniz güçlerinin*” sağlanmasının hazineye ayda 1 milyondan fazla bir meblağ yük getirdiği belirtilmekteydi. Rapordaki hesaplara göre hazinenin yıllık geliri 6 milyon dükadan az iken 1574 yılında ödemekle yükümlü olduğu 50 milyon düka civarında bir meblağ vardı. 1575 yılının Eylül ayında Felipe bütün ödemeleri askıya aldı⁷.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğu Akdeniz'deki rakibi Venedik Cumhuriyeti'nin kaynakları daha azdı. *Terraferma* nüfusu 16. yüzyılın ortalarında takriben 1,4-1,6 milyon arasındayken 1500 yılındaki 1,1 milyon dükalık gelir 1570 yılından önce 2 milyon dükaya çıkmıştı. Venedik'in daimi ordusu Osmanlılar'a kıyasla mütevazı kalmaktaydı. 1536 yılında Venedik, *terrafermada* 2.000 askere ve deniz ötesi topraklarında (*de Mar*) 2.400 olmak üzere toplam 4.400 askere ödeme yapmaktaydı. Bu sayı 1530 yılında Osmanlı dış hazinesinin ödeme yaptığı 16.696 kapıkulunun sadece %28'iydi. Cumhuriyet daimi ordusunun mevcudunu 1550 yılında 6.750'ye, 1582 yılında ise 9.279'a çıkardı. Bununla birlikte, bu artış Cumhuriyet'in askeri yeterliliklerinin Osmanlı karşısındaki konumunda sadece küçük bir gelişme yarattı, çünkü 1582 yılında kapıkullarının mevcudu 28.987 olmuştu. 1570-1573 yılları arasında Venedik'in ortalama 33.400 kişilik bir askeri gücü besleyebilmesi Osmanlı'nın ortalama 160 bin olan askeri gücüyle kıyaslandığında yine küçük kalmaktadır. 1582 yılında Venedik'in 9.279 askerinin yıllık maaş gideri 419.261 düka iken, Osmanlılar 28.987 adet kapıkulu askerine yılda 1.424.110 düka maaş ödemesi yapmaktaydı. Bu veri 1582 yılında Venedik'in asker başına yılda 45 düka maaş öderken, Osmanlılar'ın 49 düka maaş ödediğini göstermektedir. Elbette iki ordunun farklı birliklere ödenen maaş noktasında mühim farkları vardı. Yine de, bu veriye göre Osmanlılar kapıkulu askerlerine Venedikli rakiplerinden daha iyi bir maaş ödeyebilmekteydi⁸.

7 Geoffrey Parker, *Imprudent King: A New Life of Philip II*, New Haven & London 2014, 219-221.

8 Venedik'in gelirleri için bkz. Frederic C. Lane, *Venice: A Maritime Republic*, Baltimore, MD 1973, 237, 323. Venedik'in daimi ordusu için bkz. M. E. Mallett - J. R. Hale, *The Military Organization of a Renaissance State: Venice c. 1400 to 1617*, Cambridge 2006, 462, 466-467. 1582 yılında kapıkulu askerlerinin mevcudu ve maaşları için bkz. Genç - Özvar, *Osmanlı Maliyesi*, c. II, 45.

Deniz Gücü Miktarı

Osmanlılar, henüz yolun başındayken, hem Rumeli ve Anadolu toprakları arasındaki irtibatı sağlayabilecek, hem de silah ve sair levazımın naklini temin edecek bir donanmanın elzem olduğunu fark etmişlerdi. İlk Osmanlılar bu tarz işler için zaman zaman Cenova gemilerini kullansalar da 1354 yılında Gelibolu'yu ele geçirmeleriyle birlikte çok önemli bir tersane ve deniz üssü elde ettiler ve bundan kısa bir süre sonra Gelibolu'yu Osmanlı gemi inşa merkezi yaptılar. 1453 yılında İstanbul'un fethi ise Osmanlı deniz gücü için bir dönüm noktasıydı. İstanbul ile birlikte Osmanlılar, Bizans'ın Kadirga Limanı'ndaki gemi inşa tesisleri ve mahir iş gücü ile Akdeniz'in en mahfuz doğal limanlarından olan Haliç'i elde ederek, burayı sonraları *Tersane-i Âmire* diye bilinen Osmanlı denizciliğinin merkez üssüne dönüştürdüler. Bu tarihli şartlar Osmanlılar'ın oldukça geniş kaynakları ve organizasyonel yetenekleriyle birleştiğinde Osmanlı İmparatorluğu Akdeniz'de bir deniz gücü haline geldi. 16. yüzyılın başlarında Osmanlılar'ın deniz gücü Venedik'i gölgede bıraktı ve Osmanlı donanması 16. yüzyıl boyunca Akdeniz hakimiyeti için İspanya ile mücadele etti⁹.

Osmanlılar'ın denizlerdeki üstünlüğü gemilerinin kalitesinden daha çok Bâb-ı Âli'nin stratejik amaçlarına hizmet eden bir donanmayı Akdeniz'de tutabilmesini sağlayan geniş doğal ve beşeri kaynakları ile etkili organizasyon kabiliyetine dayanmaktaydı. İmparatorluk bir gemiyi inşa ve teçhiz noktasında gerekli kereste, demir, katran, kendir ve diğer doğal kaynakların tamamına malikti. Bu kaynakların büyük çoğunluğu *ocaklık* yoluyla elde edilirken, tersane de ihtiyaç olduğu vakit satın alım yapmaktaydı¹⁰. II. Mehmed'in hükümdarlığında Osmanlı donanması sayısal olarak etkileyici güçteydi. Cenova tarafından idare edilen Kırım'daki liman kenti Kefe'ye yönelik 1475'te yapılan deniz seferinde II. Mehmed 380 kadirga kullanmıştı. 1499-1503 Osmanlı-Venedik Savaşı boyunca II. Bayezid donanmayı ciddi düzeyde güçlendirdi. Sadece 1500 yılında sayısı 250'den az olmamak kaydıyla kadirga inşası emri veren II. Bayezid'in yönetimi altında donanmanın yeniden organize edilmesi Osmanlı İmparatorluğu'nu heybetli bir deniz gücü haline getirdi. Donanma Osmanlılar'ın Memlük yönetimi altındaki Mısır topraklarını 1516-1517 yıllarındaki fethinde ve Portekiz'in Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki yayılmasını durdurmada en mühim etkendi. Meşhur korsan Barbaros Hayreddin'in 1533 yılında Osmanlı donanmasının başına getirilmesi ve Osmanlı deniz gücüne Cezayir ve Tunus'taki Berberi devletlerin korsanlarının dahil edilmesi Osmanlılar'ın denizlerdeki gücünü artırmak ve Osmanlı gücünü Cezayir ile Tunus'a kadar taşımak için ekonomik açıdan verimli bir yoldu.

9 John H. Pryor, *Geography, Technology, and War: Studies in the Maritime History of the Mediterranean, 649-1571*, Cambridge 1992; Palmira Johnson Brummett, *Ottoman Seapower and Levantine Diplomacy in the Age of Discovery*, Albany, NY 1994; İdris Bostan, *Osmanlılar ve Deniz: Deniz Organizasyonu, Teşkilat, Gemiler*, İstanbul 2007.

10 İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, Ankara 1992, 102-147.

1515 yılına gelindiğinde Tersane-i Âmire'nin 160 gözü vardı. Tersane muhasebe defterlerine göre 1527-1531 yılları arasında Osmanlılar Galata tersanesinde 44'ü kadirga olmak üzere toplam 61 gemi inşa ederken, 32'si kadirga olmak üzere 146 gemiyi tamir ettiler. Deniz inşa ve hareket faaliyetlerinin keskin bir biçimde düştüğü bir dönem olan 1580'lerin ortalarında bile Tersane-i Âmire 114 gemiyi inşa ve tamir etmişti¹¹. Venedik balyosu Antonio Barbarigo 1558 yılında, her ne kadar ıslak kereste ile inşa edilmiş gemilerini düşük kalitede görse de Osmanlılar'ın 130 gemiyi zorlanmaksızın inşa ve teçhiz edebileceklerini belirtmişti. Bundan dört yıl sonra balyosun sekreteri Osmanlılar'ın korsanların gemileri haricinde “uzun yolculuklar için” 170, “kısalar için” ise 200 kadirgayı harekete geçirebileceğini iddia etmekteydi. Aynı sekreter, büyük çoğunluğu Venedikli olan Hıristiyan gemi ustalarının Tersane-i Âmire'de çalışıyor olmalarını sebep göstererek Osmanlılar'ın kadirgalarının kalitesinin arttığını belirtiyordu¹².

Osmanlılar'ın gemi inşa kapasitesi ile 16. yüzyılın ortasında tüccar gemilerine eşlik eden bir savaş gemisi olan hafif kadirgalardan (*galie sotili*) 120-130, ticari yolculuklarda mal taşımak amacıyla tasarlanan büyük kadirgalardan (*galie grosse*) 6-12 ve genellikle bayrak gemisi olarak kullanılan ortalama büyüklükteki kadirgadan (*galae bastarde*) ise 12-21 adedini inşa etmiş yahut etmekte olan Venedik tersanesinin inşa kapasitesi birbirlerine yakın düzeydeydi. Bununla beraber söz konusu rakamlar genel trendleri imlemeleri bakımından dikkate alınmalıdır, çünkü bu sırada çokça kadirga denizde bulunmaktaydı. Dahası, büyük Venedik kadirgaları, Osmanlılarca inşa edilmiş muadillerinden daha büyüktü. Bu kadirgalar 250 ton yük ve 200'den fazla neferi taşıyabilirdi. Venedik Cumhuriyeti'nin 100'den fazla kadirgayı teçhiz ettiği 1537-1540 savaşıdan sonra, öncesinde yedekte olan 50 kadirga, 100 hafif kadirga, 4 (sonra 10) büyük kadirga, 8 bireme ve 16 hafif kurye ve keşif gemisi şeklinde artırıldı. Bu zamana değin yeni tersane gizli tutulan yedek gemileri saklamak için yeterli sayıda göz ve havuza sahipti. Bu gemiler arasındaki 25 kadirga mücehhez ve kısa sürede neferle donatılıp denize inmeye hazır bir biçimde havuzda tutulmaktaydı. Donanmanın geri kalan kısmı ise, iskeletleri tamamlanmış ve kalafatlandıktan sonra harekete geçmeye hazır bir biçimde karada bulunmaktaydı¹³.

Rakiplerini takip eden Osmanlılar Akdeniz'in standart gemi teknolojisini benimsediler ve kürekli kadirgayı donanmalarının esas gemisi haline getirdiler. Bu basit kürekli gemiler sığ karinaları, dar ve uzun yapılarıyla Akdeniz sularında seyruşefere uygundu. Rüzgar gücüne muhtaç değillerdi ve akıntılardan fazlaca etkilenmiyorlardı. Yüksek manevra kabiliyetleriyle saldırı gemileri olarak kullanılabilen kadirgalar, askerler düşman kadirgalara çıkarma yaptıklarında ve Osmanlılar'ın uzmanı olduğu amfibik hareketlerde kullanılabilirdi. Daha

11 Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı*, 4-6.

12 Niccolò Capponi, *Victory of the West: The Story of the Battle of Lepanto*, London 2006, 184.

13 Frederic Chapin Lane, *Venetian Ships and Shipbuilders of the Renaissance*, Baltimore & London 1992 (İlk baskı 1934), 7, 242; Lane, *Venice*, 362.

hafif ve hızlı kadırgalar Akdeniz ve Karadeniz’de yağma için tercih edilen gemilerdi, ancak Osmanlılar da bu tarz gemilerin yüzlercesini nehir filolarında kullanmaktaydı. Selman Reis’in 1517 yılında Cidde’de daha güçlü Portekiz gemileriyle karşılaştığında ispat ettiği üzere kadırgalar kıydan gelen top atışlarının yardımını arkasına aldığı daha büyük gemileri püskürtmek amacıyla da kullanılabilir. Bu durum Selman Reis’ten 30 yıl sonra Preveze Muharebesi’nde (1538) de ispatlanmıştı. Barbaros Hayreddin Paşa, kendi donanmasından daha büyük bir donanmayla karşısına çıkan Andrea Doria tarafından kumanda edilen İspanya, Venedik, Cenova, Papalık, Portekiz ve Rodos Şövalyeleri’nden müteşekkil Kutsal İttifak donanmasını kıydan gelen top atışları ve kadırgalarıyla mağlup etmişti¹⁴.

Osmanlı donanmasının güçlü ve zayıf yanlarını değerlendirmek için bu donanmanın esas görevlerini göz önünde bulundurmanız gerekiyor. Donanma payitahtı, Levant ticaret yollarını ve Osmanlı ekonomisi ile payitahtın işesi için hayati önemi haiz olan İstanbul ile Mısır ve Karadeniz kıyılarını bağlayan deniz güzergahını muhafaza ediyordu. Akdeniz ve Karadeniz donanmaları, Tuna, Dicle ve Fırat nehirlerindeki filolar ve haraçgüzarlarla birlikte çalışarak Osmanlı sefer lojistiğinde kritik bir rol oynamaktaydı. Bu filolar Macaristan, Doğu Avrupa, Kuzey Afrika, Akdeniz adaları, Kafkaslar ve Irak’taki savaşlarda askeri birlikleri ve yüzlerce tonluk gıdayı, topları, mermileri ve barutu taşıdı¹⁵.

Askeri Gücün ve Deniz Gücünün Sınanması: Kıbrıs ve İnebahtı

Osmanlı İmparatorluğu’nun Kıbrıs’ı fethinin neden olduğu 7 Kasım 1571 tarihli İnebahtı Deniz Savaşı Akdeniz’deki Hıristiyan-Müslüman kuvvetler arasındaki en dramatik yüzleşmeydi. Sadrazam Sokollu Mehmed Paşa için Kıbrıs’ın ele geçirilmesi halledilmesi gecikmiş bir meseleydi. Osmanlılar’ın hakimiyetindeki Doğu Akdeniz’de Kıbrıs, Venedik’in yönetimi altındaki bir ada olarak problem teşkil etmekteydi. Ada, Müslüman ticaret ve hac gemilerine saldırıyla beslenen Hıristiyan korsanlarının sığınağıydı ve bu korsanlar İstanbul ile Osmanlı İmparatorluğu’nun en müreffeh eyaleti Mısır arasındaki deniz güzergahında tehlike yaratıyordu. Doğu Akdeniz’deki Hıristiyan korsanlığının ortadan kaldırılamaması sert iktisadi kayıplar noktasındaki kaygıları artırırken aynı zamanda payitahtın İslam dünyasındaki meşruiyetini zedelemekteydi. Kıbrıs’ın zenginliği ve Osmanlı lojistik üslerine yakınlığı onu cazip bir hedef haline getiriyordu. Dahası, Kıbrıs’a yönelik başarılı bir sefer, Don-Volga kanalı projesinin ve 1569 yılındaki Astrahan Seferi’nin başarısızlığıyla iktidarı sarsılan Sokollu Mehmed Paşa için faydalı olacaktı. Modern tarihçilerin muasır Venedik kaynaklarına dayanarak ortaya koydukları Sefarad Yahudisi banker Yasef Nassi’nin Kıbrıs’a

14 John Francis Guilmartin, *Gunpowder & Galleys: Changing Technology and Mediterranean Warfare at Sea in the 16th Century*, Annapolis, MD 2003, 23-29, 57-69.

15 Osmanlı deniz gücünün gelişimi için bkz. İdris Bostan, *Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri*, İstanbul 2005; ayn.yzr., *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, İstanbul 2006; Colin Imber, *The Ottoman Empire, 1300-1650: The Structure of Power*, Houndmills, UK 2009, 295-323; Daniel Panzac, *La marine ottomane: De l’apogée à la chute de l’Empire, 1572-1923*, Paris 2009.

saldırmak için Sokollu Mehmed Paşa'nın muhalefetine rağmen II. Selim'i ikna ettiği yönündeki iddiaları şüphelidir¹⁶.

1570 yılında Kıbrıs'a yönelik seferde Osmanlılar takriben 60 bin neferi ve askeri teçhizat, besin, koşum hayvanları ve askerlerin taşınması için kullanılan nakliye gemileri de dahil edilirse 200 ile 360 arasındaki bir sayıda gemiyi seferber etmişti. Mart ayında 25 gemilik bir filo İstanbul'dan Rodos'a doğru Venedik donanması hakkında bilgi edinmek ve kuşatılan adaya gelebilecek olası Venedik desteğini engellemek amacıyla yola çıktı. 65-85 arası bir sayıdaki kadirge ve nakliye gemisi olarak kullanılan 30 kalyonluk daha kalabalık bir donanma ise bundan bir ay sonra 26 Nisan'da Piyale Paşa'nın kumandasında payitahtı terk etti. 16 Mayıs'ta Payitahtı son terk eden ise Kıbrıs serdarı Lala Mustafa Paşa ile Kaptanıderyâ Müezzinzâde Ali Paşa emrindeki 36 kadirge ve 12 çektiri, 8 mavna ve 80 nakliye gemisinden müteşekkil donanma oldu¹⁷.

Kıbrıs'ın başkenti Lefkoşe modern tahkimatına rağmen 46 günlük muhasaranın ardından 9 Eylül tarihinde düştü. Osmanlılar'ın ikmal zinciri daha kısıydı ve takviye kuvvetleri personel bazında altıya birlik bir avantaj teşkil etmekteydi. Buna ilaveten Osmanlı tarafı kuşatma savaşlarında daha iyiydi. Müttefik Hıristiyan filolarının birlikte yoksun oluşu, tifüs ve firarlarla malul Venedik yardım filosunun sönük performansı ile Lefkoşe kumandanının yetersizliği müdafaayı zayıflattı. Bütün bunlara ek olarak, başlarındaki Venedikli yöneticilerden muzdarip Kıbrıslılar Osmanlı ordusuna yardım etmişti. Lefkoşe'nin üç günlük şiddetli yağmasının yarattığı korku diğer Venedik kalelerini de teslim olma kararını almaya zorladı. Tek istisna, Osmanlılar'ın yedi topyekun hücum ve 74 günlük ağır bombardımanın ardından ancak bir yıl sonra (1 Ağustos 1571) ele geçirebileceği Kıbrıs'ın doğusundaki Mağusa liman garnizonuydu. Osmanlılar garnizonun teslim olma şartlarını kabul etmekle birlikte, garnizondaki Müslüman hacıların katledilmesi Osmanlılar'ı misilleme için provoke etmişti. 5 Ağustos'ta Venedik görevlilerinin başları kesildi ve Vali Marcantonio Bragadin Müslümanlar'ın ölüm emrini vermesi sebebiyle canlı canlı derisi yüzülerek öldürüldü. Bragadin'in derisi samanla dolduruldu ve Asya limanları ile İstanbul'da dolaştırıldı¹⁸.

16 Ne Osmanlı kronikleri ne de Kıbrıs'ın kulağı delik yerel tarihçisi Nassi'nin dahlinden bahseder. Nassi'nin rolü Avusturyalı tarihçi Joseph von Hammer-Purgstall (1774-1856) tarafından popüler hale getirilmiştir. Hammer-Purgstall sözüm ona Kıbrıs şaraplarını çokça tüketen II. Selim'in kendi şaraplarını istikrarlı bir şekilde temin için adayı fethetme kararına yönelik sıklıkla tekrarlanan hikayeyi yaymıştır. Bkz. Johann Strauss, "How Cyprus Came under Turkish Rule: A Conquest and the Historians", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 82 (1992), 325-334, özellikle 328-329.

17 Bostan, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, 91; Kenneth M. Setton, *The Papacy and the Levant, 1204-1571*, Philadelphia 1976-1984, IV, 971. Kadirgalar ve askerlerin sayısına dair kaynaklarda birçok farklı rivayet vardır.

18 Setton, *The Papacy and the Levant*, IV, 1027-1044; Capponi, *Victory of the West*, 231-235; Hugh Bicheno, *Crescent and Cross: The Battle of Lepanto 1571*, London 2003, 180-224.

Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethi İspanya, Venedik, Cenova, Toskana, Savoy, Urbino, Parma ve Malta Şövalyeleri'nden oluşan Kutsal İttifak'ın kurulmasına neden oldu. 20 Mayıs 1571 tarihinde imzalanan ve beş gün sonra Roma'da ilan edilen ittifakın amacı Kıbrıs'ın ve kutsal toprakların geri alınmasıyla Osmanlılar ve Kuzey Afrika'daki Müslümanlar'a karşı sürekli bir savaşın başlatılmasıydı. İttifakın tarafları 200 kadirga, toplarla donanmış 100 nakliye gemisi, mühimmat, 50 bin piyade ve 4.500 süvari sağlamayı kabul etmişlerdi¹⁹. Bu ittifak Osmanlılar'a karşı Avrupalı Hıristiyan kuvvetler tarafından oluşturulmuş Akdeniz'deki son büyük koalisyondu. Yine de Hıristiyan dünyadaki ayrılıklar bütün büyük güçlerin ittifaka dahil olması ihtimalini baltalamış, kurnaz Osmanlı diplomasisi de Avrupa'daki bu ayrılıkları canlandırmıştı. Osmanlılar Macaristan'da sallantıdaki barışı muhafaza etmek isteyen ve ittifaka katılmayı reddeden II. Maximilian (hükümdarlık 1564-1576) ile 1568 yılında barış yapmıştı. Bâb-ı Âlî aynı zamanda 1569 yılında Fransa'ya ahidnâme bahşederek Fransa'nın ticari imtiyazlarını genişletmişti ve IX. Charles (hükümdarlık 1560-1574) Osmanlı topraklarındaki tüccarlarının çıkarlarını tehlike altına sokmak istemiyordu. İttifak, aynı zamanda birleşik bir deniz gücünün kim tarafından komuta edileceği noktasındaki rekabetle de cebelleşiyordu.

Bütün sıkıntılar ve fikir ayrılıklarına rağmen V. Karl'ın gayrimeşru oğlu Don Juan'ın kumandasındaki donanma İnebahtı Deniz Savaşı'nda ses getiren bir galibiyet kazandı. Eylül ayının başlarında Kutsal İttifak donanması Mesina'da toplandı ve 26 Eylül'de Korfu'ya vardı. Korfu'da yaz boyunca Girit'i ve Venedik'in Adriyatik'teki yerleşimlerini yağmalayan Osmanlı donanmasının Patras Körfezi'nin kuzey tarafındaki bir liman kasabası olan İnebahtı'ya döndüğü öğrenildi. Hıristiyanlar 4 Ekim'de Mağusa'nın düşüşü ve Bragadin'e yapılan işkencelerden haberdar oldu. Bu haberin yarattığı intikam ateşi kırılğan ittifaka birlik için bir amaç verdi. Bu sırada Osmanlı gözcüleri kumandanlarını Hıristiyan bir filonun Kefalonya'ya vardığı noktada bilgilendirdi. 4 Ekim'de tertip edilen savaş meclisinde 1571 seferinin serdari Pertev Paşa ile Cezayir-i Garb beylerbeyi Uluç Ali Paşa personel yetersizliği ve donanmadaki yorgunluğa dikkat çekerek İnebahtı Körfezi'nde müdafaa konumu alınması gerektiği kanaatindeydi. Ancak bir kara kumandanı olarak deniz savaşlarında hiçbir tecrübesi olmayan Kaptanıderyâ Müezzinzâde Ali Paşa nihai karar mercii oldu ve donanmasının Hıristiyan kuvvetlerine saldırmasını emretti.

Taraflar 7 Ekim'de Patras Körfezi'nde çarpıştı. Muasır kaynaklarda kaydedilen gemi sayılarına dair bilgiler (Hıristiyan tarafındaki 202-219 kadirgaya ve 6 mavnaya karşı Osmanlı tarafındaki 205 kadirga ve 35-68 kalyete) yanıltıcıdır. Bu kaynaklarda her iki donanmadaki daha küçük nakliye gemileri ve Kutsal İttifak'ın mavnaları ve fırkatepleri hesaba katılmamıştır. Kutsal İttifak'ın muharip ve yardımcı kuvvetleri rakamsal olarak Osmanlılar'dan üstündü (62.100'e karşı 57.700). İttifak aynı zamanda ateş gücü bakımından da ciddi anlamda

19 Setton, *The Papacy and the Levant*, IV, 1015.

avantajlıydı (1.334 topa karşı 741 top). Buna ilaveten Osmanlı kaynakları donanmalarının insan gücü noktasında darlık yaşadıklarını belirtmektedir. Osmanlı kuvvetlerinden çokça nefer 1571 yılında ölmüştü ve derya beylerinin gemilerindeki askerler kış için çoktan evlerine dönmüştü²⁰.

Muharebenin başlarında Venedik sol kolu birkaç kadirga kaybetmiş ve kumandanlarından biri ağır yaralanmıştı. Buna rağmen, artçı birlikler tarafından yapılan takviye, mağlubiyeti zafere çevirdi ve Osmanlı sağ kolunun tamamını yok etti. Bu sırada Osmanlı merkezi çöktü. Don Juan'ın bayrak gemisi, kumandanının ölümünün ardından Osmanlı bayrak gemisini yedeğe aldı. Merkezdeki Osmanlı gemileri ele geçirildi yahut battı ve neredeyse bütün mürettebat acımasızca katledildi. Deniz tarafındaki filoların arasındaki çarpışma daha sonra başladı. Her iki tarafın en iyi kaptanları olan Uluç Ali ve Giovanni Andrea Doria birbirlerine karşı hareket üstünlüğü sağlamaya çalıştılar. Uluç Ali, Doria'nın kadirgalarına formasyonlarını bozacak düzeyde zarar vermeyi başardı. Uluç Ali mahvolmuş haldeki Osmanlı merkezine yardım etmek amacıyla Hıristiyan merkezinin sağ tarafına hücum etti. Ancak bu hamle için çok geçti. Müezzinzâde Ali Paşa çoktan hayatını kaybetmişti ve Don Álvaro Bazán yedek kuvvetlerini Uluç Ali üzerine göndermişti. Kahraman olamayacağını anlayan Uluç Ali 30 kadirgasıyla birlikte açık denize doğru kaçtı. İttifak donanması neredeyse bütün Osmanlı donanmasını insan gücü ve teçhizatı ile birlikte yok etmişti²¹.

İnebahtı Sonrası

Sonraki ilkbaharda Osmanlılar donanmalarını yeniden oluşturdular. Yeni Kaptanıderyâ Uluç Ali Paşa'nın -artık Kılıç Ali olarak meşhurdu- denetiminde İstanbul'daki tersanede 150 kadirga ve 8 mavna gerekli toplarla birlikte inşa edildi. Kaptanıderyâ başlangıçta donanmanın yeniden inşasını imkansız olarak görmekte ve Sadrazam Sokollu Mehmed Paşa'ya dert yanmaktaydı: “*tekne binâsı âsândır, iki yüz pâre gemiye beş altı yüz lenger ve âna göre [halat] ve yelken ve sâyir levâzımını tekmil muhâl görünüür*”. Sokollu Mehmed Paşa anlatılana göre buna şöyle cevap vermişti: “*Bu Devlet-i Aliyye'nin kuvvet ve kudreti ol mertebededir ki cümle donanma lengerlerini gümüşden, resenlerini ibrişimden, yelkenlerini atlasdan etmek fermân olursa müyesserdir. Her kangı geminün mühimmâtı yetişmez ise bu minvâl üzre benden al*”²².

20 Tarafların mevcuduna dair tahminler ve savaş düzeni için bkz. Guilmarin *Gunpowder & Galleys*, 254-257; Bicheno, *Crescent and Cross*, 300-318.

21 Muharebe için bkz. Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr (Deniz Seferleri Hakkında Büyüklere Armağan)*, haz. İdris Bostan, İstanbul 2008, 113-114; Guilmarin, *Gunpowder & Galleys*, 258-262; Bicheno, *Crescent and Cross*, 249-278; Capponi, *Victory of the West*, 253-286.

22 Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr*, 115. TSMK, Revan 1192 numaralı yazmada Kılıç Ali Paşa “*halat ve yelken ve sâyir levâzım*” yerine “*alat ve yelken ve sâyir levâzım*”dan bahsetmektedir. Ancak diğer nüsha ve edisyonların büyük çoğunluğunda *halat* kelimesi geçmektedir. Sadrazam da cevabında *lenger*, *halat* ve *yelkenden* bahsetmektedir. Bu meşhur pasaj ayrıca şurada da alıntılanmıştır bkz. Setton, *The Papacy and the Levant*, IV, 1075.

Avrupalı gözlemciler de geniş çaplı gemi inşa faaliyetleri ve bunun sonuçlarını doğrulamaktadır. İstanbul'daki Fransa elçisinin bu hususa dair ifadeleri şu şekildedir:

“... beş ay içerisinde [Osmanlılar] bütün topları ve teçhizatı ile birlikte 150 gemi inşa ettiler ve, evet, bütün bir yıl boyunca bu tempoymu korumaya azimliler ... Halihazırda kaptanıderyâ bu ayın sonunda korsanlar ve diğerlerine ait olan 200 kadirga ve 100 kalyete ile denize çıkmaya ve bu devasa masrafı Büyük Efendi'nin hazinesinden tek bir akçe çıkarmaksızın yapmaya hazırlanıyor. Uzun lafın kısıası, eğer kendi gözlerimle görmeseydim bu monarşinin cesametine asla inanmazdım.”²³

Yeniden inşa edilen Osmanlı donanmasının mevcuduna dair tahminler 180 ile 230 gemi arasındadır. David von Ungnad Avusturya elçisi olarak payitahta vardığında “Türk armadası” 1572 sefer mevsimi için şehirden ayrılmıştı. 12 Temmuz'da elçinin papazı beşi daha büyük olmak üzere 120 kadirga sayıyordu. Ertesi gün diğer kadirgalar da geldi ve toplam rakam 180 kadirgaya çıktı. Kâtib Çelebi ise 234 kadirga ve 8 mavnadan bahsetmektedir²⁴. Osmanlı donanması 1572 Temmuzu'nda İstanbul'dan denize açıldığında İnebahtı'nın Akdeniz'deki güç dengesini değiştirme noktasında çok az etkisi olduğu anlaşıldı. Ancak İnebahtı Hıristiyanlık'ın aşağılık kompleksini ve Osmanlılar'ın denizlerdeki egemenliğini sonlandırdı. Osmanlılar hızlı bir biçimde kadirgalarını yeniden inşa ettiler, ancak becerikli Müslüman denizcileri ile gemi arkebüz ve okçularının yerini doldurmak onlarca yıl sürdü. Fransa elçisi donanma gemilerinin “ıslak keresteden yapıldığını, daha önce eline hiç kürek almamış kürekçilerle ve aceleyle dökülen, bazı parçaları asidik ve çürük maddelerle birleştirilmiş toprakla donatıldığını” kaydetmekteydi²⁵. Ali Paşa donanmasının zayıflıklarının gayet iyi farkındaydı. 7 Ağustos 1572 tarihinde Kılıç Ali Paşa 145 kadirga, 22 yuvarlak gemi, 6 mavna ve son olarak 25 kalyetle fustadan müteşekkil bir Hıristiyan donanmasıyla karşılaştı. Burun buruna bir çarpışma yerine düşmanın formasyonunu bozmak için vur-kaç taktiklerini tercih etti. İki gün sonra da aynı taktikleri devam ettirdi, 7 kadirga kaybetti. Kılıç Ali Paşa bu karşılaşmada taktiksel olarak mağlup olmakla birlikte müttefik filonun Korfu'ya gitmek amacıyla bölgeyi terk etmesi sebebiyle stratejik olarak galip oldu²⁶.

İttifakın arkasındaki itici güç olan Papa V. Pius I Mayıs 1572'de öldü. Ticaret erbabından Osmanlılar ile karlı ticaretlerini yeniden sağlaması yönünde gelen baskılardan yılmış Venedik Cumhuriyeti, Padişah ile bir anlaşmaya varmaya hazırdı. Onlar Konseyi, payitahta mahpus halde bulunan balyosu müzakereleri başlatması için gizlice yönlendirdi. Fransız elçisi ve

23 François de Noailles to Charles IX, 8 May 1572, akt. Setton, *The Papacy and the Levant*, IV, 1075.

24 Franciscus Omichius, *A tekintetes Ungnád Dávid Úr Sonneck bárója és Bleiburg zálogbirtokosa követségének és utazásának leírása Bécsből, Ausztriából Konstantinápolyba 1572-ben . . . Anno 1582*, çev. ve haz. József László Kovács, *Ungnád Dávid konstantinápolyi utazásai*, Budapest 1986, 51; Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr*, 115.

25 Setton, *The Papacy and the Levant*, IV, 1091 (de Noailles'dan naklen). Ayrıca bkz. Andrew C. Hess, “The Battle of Lepanto and Its Place in Mediterranean History”, *Past and Present*, 57 (1972), 53-73.

26 Capponi, *Victory of the West*, 308.

Sadrızam Sokollu Mehmed Paşa'nın doktoru ve sırdaşı Yahudi Solomon Ashkenazi'nin yardımıyla Marc' Antonio Barbaro Bâb-ı Âli'yle “*daimi bir barışa*” imza attı. Venedik Kıbrıs'ı kaybetti ve savaş tazminatı olarak 300.000 düka ödemek zorunda kaldı. Ancak Venedik Cumhuriyeti Arnavutluk ile Dalmaçya'da kaybettiği topraklarının çoğunu geri aldı, Girit, Korfu ve Kotor'u kurtardı²⁷.

Venedik-Osmanlı anlaşmasıyla hayal kırıklığına uğrayan Don Juan kumandasındaki İspanyol donanması Uluç Ali'nin 1569 yılında ele geçirdiği Tunus'a saldırdı ve 1573 yılının Ekim ayında Tunus İspanyollar'ın eline geçti. Buna tepki olarak, 1574 Mayıs'ında İnebahtı Deniz Savaşı'ndaki donanmadan daha geniş, 240 kadirga, 16 mavna, 3 kalyon ve sair gemilerden müteşekkil Osmanlı donanması Tunus'u geri almak üzere İstanbul'dan ayrıldı. Kılıç Ali Paşa donanmayı kumanda ederken, Koca Sinan Paşa kara ordularının başındaydı. Osmanlı orduları 12 Temmuz'da Tunus Körfezi'nde görüldü. Bir aylık bir kuşatmanın ardından 25 Ağustos günü İspanyollar'ın 1535 yılından beri ellerinde tuttıkları Halkulvâdî fethedildi. Tunus'taki Hıristiyan garnizonu 13 Eylül'de Osmanlılar'ın eline geçti²⁸. İspanyol Habsburgları'nın yönetimindeki Sicilya'ya oldukça yakın, İstanbul'a ise oldukça uzak olan bir bölgenin Osmanlılar tarafından ele geçirilmesi Osmanlılar'ın denizlerdeki dirilişini ortaya koydu ve askeri itibarını eski haline getirdi.

1576 yılında, yakın zamanlardaki galibiyetlerini fırsata çeviren Osmanlı İmparatorluğu'nun yeniçerileri ve topçuları Osmanlı egemenliğine meydan okuyan Fas Sultanı Muhammed el-Mütevekkil'in tahttan indirilmesine yardımcı oldu. el-Mütevekkil'in yerine, yine aynı Sa'dî Hanedanı'na mensup ancak bir Osmanlı mahmisi olan Abdulmelik tahta geçirildi. Kuzey Afrika'daki Osmanlı ilerlemesi karşısında tehdit altında kalan Portekizliler 1578 yılında adanmış bir haçlı olan kralları Don Juan'ın (hükümdarlık 1557-1578) kumandasında Fas'a yönelik bir saldırı düzenledi. Bu sefer 4 Ağustos 1578 tarihinde el-Kasru'l-kebir adlı Fas kasabasının yakınlarında gerçekleşen dramatik “Üç Kral Savaşı” ile nihayete erdi. Her iki Fas sultanı ve Portekiz kralı bu savaşta öldü.

Bu muharebe Akdeniz'deki son büyük Müslüman-Hıristiyan karşılaşmasıydı. Osmanlılar'ın Akdeniz'deki dirilişi ve İspanyol hazinesinin içine düştüğü bedbaht vaziyet II. Felipe'yi Osmanlılar ile bir ateşkes arayışına itti. Bu ateşkesin müzakereleri 1578 yılının Eylül ayının başlarında başarıyla tamamlandı ve 1580 Mart'ı ile müteakip yılda yenilendi.

27 Setton, *The Papacy and the Levant*, IV,1089; Capponi, *Victory of the West*, 310-312; 14 Zilkade 980 / 18 Mart 1573 tarihli ahidnâmenin Türkçe metninin transliterasyonu için bkz. Hans Theunissen, “Ottoman-Venetian Diplomats: The ‘Ahd-names. The Historical Background and the Development of a Category of Political-Commercial Instruments Together with an Annotated Edition of a Corpus of Relevant Documents”, *Electronic Journal of Oriental Studies*, I/2 (1998), 490-495. Ayrıca bkz. Güneş Işıksel, *La diplomatie ottomane sous le règne de Selim II: Paramètres et périmètres de l'Empire ottoman dans le troisième quart du XVIe siècle*, Paris 2016, 169-174.

28 Setton, *The Papacy and the Levant*, IV, 1095.

Ateşkes ile birlikte taraflar ve müttefikleri aralarındaki düşmanlıkları askıya aldı ve gündemlerindeki zorlayıcı meselelere eğilme fırsatı buldu. Osmanlılar 1578 yılından beri Safevi Devleti'ne karşı yıkıcı bir savaş yürütüyordu. İspanya ise 1568 yılından beri Hollanda İsyanı'yla boğuşmakta ve 1581 yılında bağımsızlıklarını ilan edecek olan Alçak Ülkeler'in kuzeyindeki Protestan eyaletlerle savaşmaktaydı. İspanya buna ilaveten zayıflamış Katolik komşusu Portekiz'i ele geçirme fırsatlarını kolluyordu (1581)²⁹. Osmanlı donanmasının kaptanıderyâsı ise her sefer mevsiminde Adalar Denizi'ni ve Doğu Akdeniz'deki deniz güzergahını teftiş etmek için “volta atmak” üzere İstanbul'dan ayrılmaktaydı. Ancak gerçek deniz seferlerinin yokluğu kısa sürede Osmanlı donanmasının gerilemesiyle sonuçlandı³⁰.

Çeviren: İsmail Emre Pamuk

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Ágoston, Gábor, “Ateşli Silahlar ve Askeri Uyarılama: Osmanlılar ve Askeri Devrim”, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Çalışmaları*, çev. ve yay. haz. Kahraman Şakul, İstanbul 2017, s. 45-84.

_____, “Firearms and Military Adaptation: The Ottomans and the European Military Revolution, 1450-1800”, *Journal of World History*, 25 (2014), 99-108.

_____, “Ottoman and Habsburg Military Affairs in the Age of Süleyman the Magnificent”, *The Battle for Central Europe: The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrinyi (1566)*, ed. Pál Fodor, Leiden 2019, s. 288-89.

_____, *Barut, Top ve Tüfek: Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Gücü ve Silah Sanayisi*, çev. Tanju Akad, İstanbul 2006.

_____, *Guns for the Sultan: Military Power and the Weapons Industry in the Ottoman Empire*, Cambridge 2005.

29 S. A. Skilliter, “The Hispano-Ottoman Armistice of 1581”, *Iran and Islam: In Memory of the Late Vladimir Minorsky*, ed. C. E. Bosworth, Edinburgh 1971, 491-515; Andrew Hess, *The Forgotten Frontier: A History of the Sixteenth-Century Ibero-African Frontier*, Chicago 1978, 97-99.

30 Alexander De Groot, “The Ottoman Mediterranean since Lepanto (October 7th, 1571). Naval Warfare during the Seventeenth and Eighteenth Centuries”, *Anatolica*, 20 (1994), 269-270.

- _____, *The Last Muslim Conquest: The Ottoman Empire and Its Wars in Europe*, Princeton, NJ 2021.
- Barkan, Ömer Lütfi, “H 933 934 (M 1527-1528) Mali Yılına ait Bir Bütçe Örneği”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, XV/1-4 (1953-1954), 251-329.
- Bicheno, Hugh, *Crescent and Cross: The Battle of Lepanto 1571*, London 2003.
- Bostan, İdris, *Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri*, İstanbul 2005.
- _____, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, Ankara 1992.
- _____, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, İstanbul 2006.
- _____, *Osmanlılar ve Deniz: Deniz Organizasyonu, Teşkilat, Gemiler*, İstanbul 2007.
- Brummett, Palmira Johnson, *Ottoman Seapower and Levantine Diplomacy in the Age of Discovery*, Albany, NY 1994.
- Capponi, Niccolò, *Victory of the West: The Story of the Battle of Lepanto*, London 2006.
- Charrière, Ernest, *Négociations de la France dans le Levant*, c. I, Paris 1848.
- Çakır, Baki, “Geleneksel Dönem (Tanzimat Öncesi) Osmanlı Bütçe Gelirleri”, *Osmanlı Maliyesi Kurumları ve Bütçeler*, haz. Mehmet Genç - Erol Özvar, c. I, İstanbul 2006, s. 167-95.
- Glete, Jan, *Warfare at Sea, 1500-1650*, London 2000.
- González de León, Fernando, “Spanish Military Power and the Military Revolution”, *Early Modern Military History, 1450-1815*, ed. Geoff Mortimer, Basingstoke 2004, 25-42.
- Groot, Alexander De, “The Ottoman Mediterranean since Lepanto (October 7th, 1571). Naval Warfare during the Seventeenth and Eighteenth Centuries”, *Anatolica*, 20 (1994), 269-293.
- Guilmartin, John Francis, *Gunpowder & Galleys: Changing Technology and Mediterranean Warfare at Sea in the 16th Century*, Annapolis, MD 2003.
- Hess, Andrew C., “The Battle of Lepanto and Its Place in Mediterranean History”, *Past and Present*, 57 (1972), 53-73.
- _____, *The Forgotten Frontier: A History of the Sixteenth-Century Ibero-African Frontier*, Chicago 1978.
- Imber, Colin, *The Ottoman Empire, 1300-1650: The Structure of Power*, Houndmills, UK 2009.
- İşiksel, Güneş, *La diplomatie ottomane sous le règne de Selim II: Paramètres et périmètres de l'Empire ottoman dans le troisième quart du XVIIe siècle*, Paris 2016.
- Káldy-Nagy, Gyula, “The First Centuries of the Ottoman Military Organization”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 31 (1977), 147-162.
- Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr (Deniz Seferleri Hakkında Büyüklere Armağan)*, haz. İdris Bostan, İstanbul 2008.
- Lane, Frederic C., *Venice: A Maritime Republic*, Baltimore, MD 1973.
- _____, *Venetian Ships and Shipbuilders of the Renaissance*, Baltimore & London 1992 (İlk baskı 1934).
- Mallett, M. E. - J. R. Hale, *The Military Organization of a Renaissance State: Venice c. 1400 to 1617*, Cambridge 2006.
- Murphey, Rhoads, *Ottoman Warfare, 1500-1700*, New Brunswick, NJ. 1999.
- Omicnius, Franciscus, *A tekintetes Ungnád Dávid Úr Sonneck bárója és Bleiburg zálogbirtokosa követségének és utazásának leírása Bécsből, Ausztriából Konstantinápolyba 1572-ben . . . Anno 1582*, çev. ve haz. József László Kovács, *Ungnád Dávid konstantinápolyi utazásai*, Budapest 1986.

- Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler*, haz. Mehmet Genç - Erol Özvar, I-II, İstanbul 2006.
- Özvar, Erol, "Osmanlı Devletinin Bütçe Harcamaları (1509-1788)", *Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler*, haz. Mehmet Genç - Erol Özvar, c. I, İstanbul 2006, s. 197-238.
- Panzac, Daniel, *La marine ottomane: De l'apogée à la chute de l'Empire, 1572-1923*, Paris 2009.
- Parker, Geoffrey, *Imprudent King: A New Life of Philip II*, New Haven & London 2014.
- Pryor, John H., *Geography, Technology, and War: Studies in the Maritime History of the Mediterranean, 649-1571*, Cambridge 1992.
- Setton, Kenneth M., *The Papacy and the Levant, 1204-1571*, I-IV, Philadelphia 1976-1984.
- Skilliter, S. A., "The Hispano-Ottoman Armistice of 1581", *Iran and Islam: In Memory of the Late Vladimir Minorsky*, ed. C. E. Bosworth, Edinburgh 1971, 491-515.
- Strauss, Johann, "How Cyprus Came under Turkish Rule: A Conquest and the Historians", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 82, (1992), 325-334.
- Theunissen, Hans, "Ottoman-Venetian Diplomats: The 'Ahd-names. The Historical Background and the Development of a Category of Political-Commercial Instruments Together with an Annotated Edition of a Corpus of Relevant Documents", *Electronic Journal of Oriental Studies*, 1/2 (1998), 490-495.

